

MASARYKOVA UNIVERZITA

Filozofická fakulta

Ústav hudební vědy

Teorie interaktivních médií

Bc. Marta Cvrčková

Otevřené dílo v oblasti vizuální kultury

Semestrální práce

USK_01: Úvod do uměnovědných studií

Školní rok: 2012/2013

učo: 264002

leden 2013

mail: 264002@mail.muni.cz

Umberto Eco ve svém slavném esejistickém díle „Opera aperta“ (1957-1962) chápe umělecké dílo „jako konečný produkt autorova úsilí uspořádat sekvenci komunikačních efektů tak, aby každý adresát mohl znovu upravit původní kompozici sestavenou autorem. Adresát je pak nucen vstoupit do hry stimulů a reakcí, které závisí na jeho vlastní schopnosti recepce díla. Umělecké dílo je tedy kompletní a uzavřenou formou ve své jedinečnosti vyrovnaného organického celku, zatímco zároveň vytváří otevřený produkt ve své náchylnosti k bezpočtu rozdílných interpretací, které nepřesahují jeho jedinečnost.“ (Eco. *Otevřené dílo*. [online]).

Interpretovat znamená nejen tlumočit význam, ale též působit na výsledný produkt lidské činnosti, ať se jedná o umělecké dílo či jakýkoli artefakt nebo text, vyprodukovaním dalšího díla či textu. Aby bylo možné jakoukoli uměleckou formu interpretovat, musí být nositelkou významů. Interpretace je základním rysem sémiózy, kterou lze definovat jako znakový proces, jehož základními činiteli jsou znak, jím označený jev a uživatelé znaku. Od baroka po moderní poezii lze sledovat stále sílící vědomí otevřenosti díla různým interpretacím. Interpretace má dvě rozdílná pojetí. Na jedné straně předjímá možnost, že interpret dojde k významu, který zamýšlel jeho původní autor. Na druhé straně se předpokládá, že díla lze interpretovat nekonečným množstvím způsobů. (Eco, 2004, s. 8-13)

Umělecké dílo může být také plně ztotožněno s emocemi a imaginací interpreta. Ač autor prezentuje konečný produkt s intencí, aby jeho kompozice byla oceněna a přijata ve stejné formě, jakou navrhl, je každá recepce uměleckého díla zároveň jeho interpretací a tvořením, neboť každá recepce je tvořena z jiné perspektivy. Hudební umělec si někdy sám musí dostrukturovat hudební diskurs, čímž spolupracuje se skladatelem na vytváření kompozice. Umělecké dílo není závislé na adresátovi ve své nedokončenosti. Ovšem vyžaduje svobodnou, invenční odpověď alespoň proto, že nemůže být skutečně vnímáno, dokud nedojde ke spolupráci autora a receptora. Autor nabízí interpretovi, vnímateli, adresátovi dílo k dodělání. Nezná přesný způsob, jakým bude dílo zakončeno, ale je si vědom, že až bude doděláno, bude to stále jeho dílo. Každé umělecké dílo, ať už je produktem explicitní nebo implicitní poetiky nutnosti, je účinně otevřeno potenciálně nekonečnému počtu různých čtení, v nichž získává vždy novou vitalitu perspektivu. (Eco. *Otevřené dílo*. [online]).

„Otevřené umělecké dílo lze definovat jako konstrukt, který může kdokoliv, včetně jeho autora, užít jakkoliv se mu zachce. Otevření díla znamená vystoupení

z imanence struktury a nutnost interpretační práce receptora, který se stává spolutvůrcem významu díla.“

Otevřená umělecká díla jsou sice spjata s autorem, avšak svou organickou kompletností se otevírají potenciálně nekonečnému počtu různých interpretací, v nichž získávají téměř vždy nový význam a občas i perspektivu k dalšímu generování. „Meze interpretace se shodují s právy textu (což ovšem neznamená, že jsou totožné s právy autora)“. (Eco, 2004, s. 12-13)

Výrazný vliv na formování změn týkající se pozic autora a receptora, má klíčová esej Rolanda Barthes z roku 1968 „Smrt autora“. Znamená obrat k posmodernismu ve způsobu nazírání nejen na osobnost autora, ale i na původ a hodnotu uměleckého díla. Barthes odmítá privilegium autora textu nad čtenářem. Přiznává, že čtenář už nevystupuje v roli čirého konzumenta, ale v pozici spolutvůrce textu, takže má stejně aktivní úlohu při tvorbě významů díla. Nejde tedy o smrt autora v doslovném významu, ale o potlačení jeho autority ve prospěch čtenáře či diváka, kteří se stávají kreativními spoluautory děl a podílejí se na jejich tvůrčí recepci. (Barthes, 2006, s. 75-77)

Otevřené umělecké dílo v oblasti vizuální kultury.

Tato strategie charakteristická pro literární text se vztahuje i na jiné druhy umění. Nejmarkantněji se projevuje v oblasti vizuální kultury a umění nových médií. Moderní život se odehrává na obrazovkách, neboť se nachází pod neustávajícím a stále intenzivnějším dohledem kamer. Studium vizuálních událostí, ve kterých recipient odhaluje významy a získává prožitky za pomoci vizuální technologie, se zabývá vizuální kultura. Za vizuální technologii lze považovat jakoukoliv formu aparátu vytvořeného pro běžný pohled nebo pro posílení běžného vidění; takovým aparátem může být olejomalba stejně jako televize či internet. V moderní vizuální kultuře zobrazují skutečnost tři konstitutivní formy: obraz, fotografie a virtuální realita. Vizuální obraz není stabilní, jeho vztah se k vnější realitě v určitých okamžicích moderní doby proměňuje. Když jeden ze způsobů zobrazování skutečnosti ztratí vliv, další zaujme jeho pozici, aniž by ten první zmizel.

Konceptu otevřeného díla odpovídá svou formou fotografie, která se stala již od svého zrodu nejrychlejším a nejpresnějším prostředkem zobrazení. Levná a dostupná fotografie demokratizovala vizuální obraz a postavila diváka do nového vztahu k prostoru a času. Fotoaparát si dlouho udržel povědomí přístroje schopného odhalit běžným lidským okem neviditelnou realitu. Zatímco malba je jedinečná,

z jednoho negativu bylo možné udělat mnoho identických fotek. (Mirzoeff, 2012, s.13-15, s. 21-23, s. 89-95)

V dnešní době nadvlády manipulovaného, počítačem utvářeného obrazu, je již zcela zřejmé, že digitální fotografický obraz není skutečnost, ale její reprezentace. Rozmach pokročilých digitálních technologií provázený nástupem internetu začátkem devadesátých let vytvořil obrovský potenciál pro tzv. postprodukci, kterou je možné chápat jako analogii k Ecovu pojmu „interpretace“. „Postprodukce je technický pojem, používaný ve světě televize, filmu a videa. Označuje se jím veškeré zpracování materiálu, tzn. střih, vkládání dalších obrazových či zvukových zdrojů, titulkování, postsynchrony. Jde o činnosti spjaté se světem služeb a recyklace; postprodukce tudíž patří do terciárního sektoru, který stojí v protikladu k sektoru průmyslu či zemědělství, tedy sektoru, kde se produkují „hrubé“ výrobky“. (Bourriard, 2004, s. 3)

Nové digitální grafické technologie umožňují vytvořit fotografie scén, které nikdy neexistovaly, aniž by byl tento podvod rozeznatelný. Zlevnění a dostupnost programů pro domácí úpravy digitální fotografie umožňuje komukoliv jen pouhým kliknutím do publikované fotografie na internetu přidávat nové prvky, v každém pixelu digitalizovaného obrazu lze měnit barvu, jas i zaostření. Digitální fotografie dnes viditelnou skutečnost zobrazuje už jen výjimečně. Teoretici umění začínají definovat smrt fotografie a diskutují o autorovi, který již není právní entitou.

Právě od počátku 90. let 20. století se stále více umělců začalo zabývat interpretací, reprodukováním, novým vystavováním či jiným využíváním děl jiných tvůrců. Tím, že na kulturní trh dali objekty, které nesou informace, jež do nich vložil původně někdo jiný, přispěli k rušení tradičního rozlišování mezi produkcí a konzumací, mezi tvorbou a kopírováním, mezi originálem a původním dílem. Umění tak přestalo definitivně být záležitostí elit.

Seznam použitých zdrojů:

Barthes, Roland. *Smrt autora*. In: *Aluze*, 2006, roč. 10, č.3, s. 75-77.

Bourriaud, Nicolas. *Postprodukce. Kultura jako scénář: jak umění nově programuje současný svět*. Praha: Tranzit, 2004. 106 s. ISBN 80-903452-0-4

Eco, Umberto. *Meze interpretace*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004, 330 s. ISBN 80-246-0740-9

Mirzoeff, Nicholas. *Úvod do vizuální kultury*. Praha: Nakladatelství Academia, 2012. 318 s. ISBN 978-80-200-1984-4

Internetové zdroje:

Eco, Umberto. *Otevřené dílo*. [online], [cit. 2012-12-31]. Dostupné z: <http://cirkus-umberto.ic.cz/OperaAperta.pdf> (Poznámka: Stejně znění překladu textu *Opera Aperta* bylo použito vyučujícím jako studijní materiál pro výuku v kurzu *Proseminář IM* a je k dispozici v elektronické podobě v knihovně Ústavu hudební vědy FFMU)